

زخم‌های بزرگ پشه‌های کوچک

بیماری سالک چیست، چگونه انتقال می‌یابد و چطور می‌توانیم از آن پیشگیری کنیم؟

سالک چیست؟

بیماری سالک عموماً با گزش نوعی پشه خاکی که به پشه سالک معروف است شناخته می‌شود. آمار واقع این بیماری با نام علمی لیشمانیوز (Leishmaniasis) نوعی بیماری انگلی است که بر اثر انگل لیشمانیا ایجاد می‌شود. این انگل از طریق نیش پشه خاکی ماده به انسان انتقال پیدا می‌کند. مخزن این انگل، جوندگان یا موش‌های صحرایی هستند. پشه خاکی ماده برای تغذیه از خون این جوندگان وارد لانه‌شان می‌شود و به این ترتیب به انگل آلوده می‌شود. در ایران این بیماری در استان‌هایی مانند اصفهان و فارس بیشتر از دیگر شهرها دیده می‌شود.

پشه خاکی آشنا شوید!

- پشه خاکی (Sandfly) حشره‌ای کوچک با بدنی کرک دار و پاهای بلند است متعلق به خانواده‌ای از دو بالان.
- اندازه بسیار کوچکی دارد (بین ۱.۵ تا ۳ میلی متر) و به راحتی می‌تواند از توری پنجره یا سوراخ‌های بزرگ عبور کند.
- به دلیل پروازهای کوتاه و جهشی، به سختی قابل مشاهده است و اغلب با سایر حشرات کوچک اشتباه گرفته می‌شود.
- بر خلاف پشه معمولی که بال‌های بلند و نازک دارد، بال‌های پهن و کرک‌داری دارد.
- رنگ بدنش معمولاً زرد مایل به قهوه‌ای یا خاکستری است.
- پشه خاکی ماده که عامل اصلی انتقال انگل لیشمانیا و انتشار سالک است، برای تکثیر و تخم‌گذاری به خون نیاز دارد و از خون انسان و حیوانات تغذیه می‌کند.
- بیشتر در شب و در ساعات گرگ‌ومیش فعالیت می‌کند.
- در طول روز به مکان‌های تاریک و مرطوب پناه می‌برد.
- در تمام طول سال فعال است ولی بیشترین فعالیت آن از اردیبهشت تا شهریور هر سال است.
- معمولاً در فاصله کمی از سطح زمین حرکت می‌کند. (در حدود شش متر یعنی به اندازه دو طبقه)
- گاهی هم توسط آسانسور به طبقات بالاتر منازل مسکونی انتقال می‌یابد!
- بیش از ۹۰ گونه پشه خاکی برای انتقال انگل لیشمانیا شناخته شده است.

پشه خاکی کجاها پیدا می‌شود؟

اغلب در جاهای تاریک و مرطوب به ویژه زیر تخت، پشت کمد، شکاف دیوارها، زیر زمین، لانه‌های پرندگان و جوندگان و زیر تخته سنگ‌ها زندگی می‌کند. محل تکثیرش در زیاله‌ها، نخاله‌های ساختمانی، مخروبه‌ها، کود و فضولات دام‌هاست.

انواع بیماری سالک

بعد از اینکه ماده پشه خاکی پوست انسان را می‌گززد چه اتفاقی می‌افتد؟ باید بدانید که برای ایجاد زخم دوره کمون (نهفته) وجود دارد که ممکن است دوهفته تا شش ماه طول بکشد. پس از آن علائم ظاهر می‌شود.

سالک پوستی:

شایع‌ترین نوع سالک است که باعث ایجاد زخم‌هایی در پوست می‌شود. زخم به صورت یک ضایعه پوستی سفت، قرمز رنگ و غیرحساس در اندازه چند سانتی متر در محل گزیدگی پشه خاکی ایجاد می‌شود. زخم با گذشت زمان تیره‌تر می‌شود. به تدریج در سطح پوست گسترش پیدا می‌کند. معمولاً بدون درمان بهبود پیدا می‌کند، اما جای آن روی پوست اسکارهای ناخوشایندی ایجاد می‌کند. به کمک راهکارهای درمانی، می‌توان سرعت روند بهبودی را تسریع بخشید و از انتشار آن به دیگر نواحی و بروز عوارض جانبی جلوگیری کرد.

سالک پوستی - مخاطی:

از انواع نادر لیشمانیوز است. علائم معمولاً یک تا پنج سال پس از ضایعات پوستی ظاهر می‌شوند. خطرناک‌تر از نوع پوستی است چون انگل‌ها به بینی، گلو و دهان سرایت می‌کنند و غشای مخاطی را در این نواحی به طور جزئی یا کلی از بین می‌برند. به خودی خود بهبود نمی‌یابد و نیاز به درمان دارد.

سالک احشایی:

با اسم سالک سیستماتیک یا کالآزار هم شناخته می‌شود. معمولاً حدود دو تا هشت ماه پس از گزش پشه آلوده به انگل ایجاد می‌شود. اندام‌های داخلی مانند کبد، طحال و مغز استخوان و همین‌طور سیستم ایمنی بدن را تخریب می‌کند. شدیدترین و خطرناک‌ترین نوع سالک است و در صورت عدم درمان می‌تواند کشنده باشد.

چطور از ابتلا به سالک پیشگیری کنیم؟

برای پیشگیری از گزش پشه خاکی و ابتلا به سالک، می‌توان اقدامات زیر را انجام داد:

پوشاندن بدن: در ساعات فعالیت پشه خاکی (به ویژه شب‌ها)، تا حد امکان بدن خود را بپوشانید. لباس‌های آستین بلند و شلوار بپوشید.

استفاده از مواد دافع حشرات: این مواد را که تحت عنوان دورکننده حشرات و بدون نیاز به نسخه به فروش می‌رسند، می‌توان به راحتی از تمام داروخانه‌ها تهیه کرد. این مواد را روی پوست و لباس خود بمالید.

استفاده از پشه بند: هنگام خواب از پشه بند، توری و پرده بهداشتی (دارای منافذ ریز و آغشته به حشره‌کش) استفاده کنید.

نصب توری روی پنجره‌ها: برای جلوگیری از ورود پشه‌ها به خانه، روی پنجره‌ها توری نصب کنید.

بهداشت محیط: محیط زندگی خود را تمیز و عاری از زیاله و رطوبت نگه دارید. محل‌های تجمع پشه را شناسایی کنید و از بین ببرید. آب زیرگلدانی‌ها را مدام تخلیه کنید.

استفاده از سموم حشره‌کش: در صورت لزوم و با مشورت متخصص، از سموم حشره‌کش مناسب برای کنترل جمعیت پشه‌ها استفاده کنید.

نریختن زیاله و نخاله‌های ساختمانی در اطراف منازل و فضاهای شهری: زیاله‌ها و نخاله‌های ساختمانی بهترین مکان برای تجمع این پشه است.

نرفتن به مناطق آلوده: به ویژه هنگام غروب و در طول شب از حضور و خوابیدن در فضای باز به ویژه در کنار دریاچه‌ها و آب‌های راکد بپرهیزید.

افزایش آگاهی و دانش عمومی: آموزش عمومی جامعه درباره راه‌های کنترل و پیشگیری از سالک مهم‌ترین نقش را در پیشگیری دارد. بنابراین هم خودتان یاد بگیرید و هم به افراد خانواده‌تان آموزش دهید.

انواع زخم سالک

زخم خشک:

به آن زخم نهفته یا شهری هم گفته می‌شود. تعداد زخم‌ها کم و بدون درد است. زخم‌ها از نظر ظاهری خشک هستند و ترشحات ندارند. در شهرهای بزرگ و متوسط شایع‌ترند. ۲ تا ۸ ماه پس از گزش پشه خاکی آلوده، برجستگی کوچک سرخ رنگی در محل گزش ظاهر می‌شود. بعد از گذشت دو تا سه ماه از ایجاد، ضایعه برجسته تا حدودی سفت می‌شود. کم‌کم در روی آن فرورفتگی ایجاد شده و به تدریج ضایعه به صورت زخمی باز در می‌آید.

زخم مرطوب:

به آن زخم سالک روستایی نیز گفته می‌شود. اغلب چهار ماه پس از گزش، ضایعه به صورت جوش و سپس به صورت زخم ایجاد شده و به سرعت بزرگ می‌شود. زخم‌ها برجسته و دردناک اند و ترشحات چرکین دارند. بیشتر در دست و پا دیده می‌شوند. در روستاها شایع‌ترند. در استان‌های اصفهان، فارس، خوزستان، کرمان، گلستان، خراسان رضوی، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، بوشهر، هرمزگان، سمنان، سیستان و بلوچستان، یزد و ایلام بیشترند.

مدیریت شهری علیه سالک

شهرداری مشهد هر ساله اقدامات بهداشتی و زیست محیطی مختلفی را برای کنترل و مهار بیماری سالک در مناطق سیزده گانه مشهد انجام می‌دهد. از جمله: جمع‌آوری خاک و نخاله، پاک‌سازی زمین‌های خالی، جمع‌آوری زیاله، شست و شوی کانال‌ها و ضد عفونی مخازن زیاله، برخورد با مالکان ساختمان‌هایی که اقدام به رها سازی فضلاب می‌کنند، جمع‌آوری دام و طیور در مناطق حاشیه شهر جمع‌آوری سگ‌های ولگرد، اهدای توری رایگان برای نصب بر پنجره‌ها در مناطق سالک خیز و آموزش شهروندی.

دیگر علائم بیماری سالک

- بیماری سالک
- تب به نوع و شدت آن ممکن است
- با علائم دیگری
- از جمله موارد زیر نیز همراه شود:
- آب ریزش بینی
- ترشحات خونی بینی
- تنگی نفس
- تب شدید و طولانی مدت
- بزرگ شدن کبد و طحال
- التهاب غدد لنفاوی
- خون ریزی داخلی
- کاهش وزن
- عفونت

درمان بیماری سالک

به محض آنکه متوجه گزش پشه یا زخمی شدید که بیش از دو هفته به طول انجامید یا برخی علائم گفته شده را مشاهده کردید حتماً به پزشک یا مراکز بهداشت در مرحله‌تان مراجعه کنید. روش‌های مختلفی برای درمان سالک وجود دارد که با توجه به تشخیص و تصمیم پزشک به کار می‌رود. از جمله درمان‌های دارویی، حرارت درمانی، کرایوتراپی و لیزر درمانی. در مراکز بهداشت و مراکز جامع سلامت استان، درمان سالک به صورت رایگان انجام می‌شود. برای موارد سالک مقاوم به درمان و سیستمیک نیز داروهای مورد نیاز از وزارتخانه تأمین می‌شود.

بیماری سالک در کودکان

به دلیل سیستم ایمنی ضعیف تر کودکان ممکن است این بیماری عوارض جدی‌تری در آن‌ها ایجاد کند. تب مداوم، رنگ پریدگی، بی‌اشتهایی، کاهش وزن و تورم شکم از جمله عوارض سالک در کودکان هستند. در صورت مشاهده زخم‌های پوستی غیرعادی یا علائم مشابه با لیشمانیوز در کودکان، سریعاً برای درمان اقدام کنید.

آمار و وضعیت سالک در محدوده دانشگاه علوم پزشکی مشهد

سال ۱۴۰۲	۱۳۷۶ مورد
سال ۱۴۰۳	۹۶۹ مورد
پنج ماهه ۱۴۰۴	۱۶۱ مورد
از ابتدای تابستان امسال	۹۷ مورد

در سال ۱۴۰۳ بروز سالک در شهرهای زیرپوشش دانشگاه علوم پزشکی مشهد معادل ۱۳ درصد کل سالک کشور بوده است. در برخی نقاط استان مانند شهرستان سرخس، نوع مرطوب سالک بیشتر است. در برخی نقاط مثل مشهد، نوع خشک آن بیشتر مشاهده می‌شود. در مشهد نواحی حاشیه شهر و نزدیک به دامنه کوه‌ها و کال‌ها، زمین‌های بدون حصار که تخلیه نخاله در آن‌ها رواج دارد کانون‌های سالک به شمار می‌روند.

سؤالات متداول

آیا واکسنی برای این بیماری وجود دارد؟
خیر واکسن یا دارویی برای پیشگیری از بیماری لیشمانیوز وجود ندارد.

آیا حیوانات خانگی می‌توانند ناقل سالک باشند؟
بله، بیماری سالک می‌تواند از طریق حیوانات به انسان منتقل شود.

سالک در زنان باردار چگونه است؟
سالک در دوران بارداری در برخی موارد منجر به اذیت شدن و سقط جنین می‌شود.

آیا بیماری سالک واگیردار است؟
خیر.

آیا احتمال ابتلای کسی که یک بار سالک گرفته باز هم وجود دارد؟
بله این احتمال وجود دارد و بستگی به سیستم ایمنی دارد.